

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

This full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/14401>

Please be advised that this information was generated on 2014-11-11 and may be subject to change.

POLITIEK RACISME IN EEN GEMEENTE

Beleid ter bestrijding van politiek racisme

Naar aanleiding van de verkiezingsuitslag van de Tweede Kamerverkiezingen in 1994, waarbij relatief veel mensen hun stem uitbrachten op een extreem-rechtse politieke partij, is in Tegelen een communicatieprogramma uitgevoerd ter bestrijding van politiek racisme. Dit programma is op 1 september 1994 gestart en eind maart 1995 afgesloten. Het programma bestond uit: opiniërende achtergrondartikelen in een lokale krant, radiouitzendingen bij een lokale omroep en discussieavonden tussen bestuur en burgers in de diverse Tegelse wijken. Daarnaast is een onderzoek uitgevoerd naar de achterliggende oorzaken van extreem-rechtse denkbeelden. Op basis van de onderzoeksresultaten heeft de gemeente een aantal verklarende factoren als invalshoek genomen om de bestaande onvrede te reduceren.

In dit artikel worden de diverse programmaonderdelen kort toegelicht. Daarnaast worden de voornaamste conclusies van het onderzoek weergegeven. Ten slotte wordt omschreven in welk opzicht het Tegelse gemeentebestuur de verkregen informatie uit zowel het communicatieprogramma als het onderzoek heeft vertaald naar concrete actiepunten voor toekomstig beleid.

AANLEIDING TOT COMMUNICATIE

Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in 1994 behaalde de CD in Tegelen relatief veel stemmen (4,6 procent tegen 2,3 procent landelijk). Doordat deze politieke partij voortdurend hamert op problemen rond allochtonen en asielzoekers, wordt – door de eenzijdigheid van de boodschap – de indruk gewekt dat allochtonen de veroorzakers zijn van al het maatschappelijk leed. Daarom wordt deze partij vaak racistisch genoemd (Elbers e.a., 1994).

De kiezers in den lande hebben verschillende motieven om op een extreem-rechtse partij te stemmen. Soms is het een uiting van ontevredenheid met de gevestigde politiek en soms spelen etnocentrische reacties een rol (vgl. Scheepers e.a., 1994). Hoewel het in aanvang onduidelijk was welke motieven bij de Tegelse kiezers een rol hebben gespeeld, vond het gemeentebestuur de verkiezingsuitslag

Drs. J. Kerstens was betrokken bij de opzet, uitvoering en rapportage van het Tegelse communicatieprogramma. Prof. dr. P. Scheepers is universitair hoofddocent bij de Vakgroep Sociologie en bijzonder hoogleraar 'maatschappelijke vooroordelen' binnen de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

dermate verontrustend dat zij besloot om een communicatieprogramma te ontwikkelen om het contact tussen bestuur en burgers te intensiveren.

STRATEGIEËN

Sinds de toenmalige Centruumpartij ruim tien jaar geleden een 'zetel' in de Tweede Kamer won, is er veel gediscussieerd over de vraag wat de meest effectieve opstelling is om politiek racisme te bestrijden. Bij de opkomst van racistische partijen, was vooral de doodswijgstrategie populair. Men ging ervan uit dat het om kleine groepen ging die, door er zo min mogelijk aandacht aan te besteden, als het ware 'vanzelf' zouden verdwijnen. Gebleken is dat deze strategie niet het gewenste resultaat opleverde. Wanneer racistische opvattingen genegeerd of zelfs gecensureerd worden, dan is het niet langer mogelijk om tot een inhoudelijke discussie over de omstreden meningen te komen. Bovendien konden de racistische partijen zich als 'underdogs' profileren en konden hun (potentiële) kiezers zich in de underdogpositie herkennen: er werd niet naar hen geluisterd en hun problemen werden genegeerd.

Door anderen is demonstratie als middel gebruikt om de groei van racistische partijen te keren. Een radicalere variant hiervan is de harde confrontatie. Vooral antifascismecomités kozen voor deze benadering en verstoorden (soms met geweld) partijbijeenkomsten van racistische partijen. Ook deze strategie bleek ineffectief: Janmaat en de zijnen konden zich wederom als slachtoffers profileren en zich negatief uitlaten over het feit dat hun partijbijeenkomsten – in een democratisch land – werden verstoord.

Een meer professionele aanpak is een verbod op racistische partijen, gecombineerd met een vervolgingsstrategie. Zo werd bijvoorbeeld de leuze 'Eigen volk eerst' onlangs wettelijk verboden en lijkt men alerter in het juridisch vervolgen van personen die zich negatief over allochtonen uitlaten. Een variant van deze benadering is het ontmaskeren van racistische partijen. De fouten, ruzies en het mismanagement van racistische partijen worden naar voren gebracht om aan te tonen dat deze politici incompetent en vooral niet te vertrouwen zijn. Met deze strategie poogt men in feite extreem-rechtse politici en hun denkbeelden te criminaliseren in de hoop dat veel mensen daardoor worden afgeschrikt. Het vervolgen en/of criminaliseren van extreem-rechts neemt de onderliggende gevoelens van onvrede onder sympathisanten echter niet weg.

Een andere strategie is het doen van een moreel appèl op redelijkheid en solidariteit. In deze benadering wordt ervan uitgegaan dat (potentiële) kiezers van racistische partijen worden misleid. Er wordt benadrukt dat 'Nederlanders' en 'buitenlanders' begrip voor elkaar moeten opbrengen. Het hanteren van zo'n overredingsstrategie blijkt niet zo effectief te zijn. Mensen laten zich in steeds mindere mate door gezaghebbende instanties voorschrijven hoe ze zich (moreel) dienen te gedragen. Bovendien gaat men voorbij aan het feit dat vele (potentiële) kiezers van racistische partijen zich zelf achtergesteld of bedreigd voelen door de aanwezigheid van allochtonen. Het lijkt dan ook moeilijk om deze mensen ervan te overtuigen dat zij begrip voor etnische minderheden moeten opbrengen.

De laatste tijd zijn wetenschappers en bepaalde politici (Brants, 1988; Choenni, 1993; Elbers e.a., 1994) gaan inzien dat de problemen waarmee de Centrumdemocraten hun politieke successen boeken, serieus genomen moeten worden. Er

wordt gepleit voor een no-nonsensebenadering, waarbij de problemen die de aanwezigheid van allochtone bevolkingsgroepen met zich meebrengen worden benoemd, zonder bang te zijn van racisme te worden beschuldigd. De gemeente Tegelen heeft bij het bestrijden van politiek racisme voor deze laatste benadering gekozen. Het programma was in die zin een uniek experiment. De gemeente wilde een eerlijke en gedegen discussie met haar burgers aangaan over de relatie tussen allochtonen en autochtonen. Het communicatieprogramma werd tevens als middel gebruikt om te inventariseren welke problemen onder de bevolking leven. Hierbij stond de gemeente open voor kritiek op het huidige beleid en tevens voor suggesties om het gemeentelijk beleid op bepaalde aspecten aan te passen.

HET COMMUNICATIEPROGRAMMA

DOELGROEP, DOELSTELLING EN THEMA'S

Het communicatieprogramma richtte zich in principe op de gehele Tegelse bevolking en niet alleen op manifeste CD- en CP'86-stemmers. Uit onderzoek is immers gebleken dat de negatieve denkbeelden ten aanzien van etnische minderheden veel wijder verbreid zijn, dan alleen uit stemgedrag op extreem-rechtse partijen blijkt (Scheepers e.a., 1994). Met andere woorden, racistische denkbeelden komen niet altijd tot uitdrukking in extreem-rechts stemgedrag, maar kunnen wél wij/zij-tegenstellingen onnodig verscherpen en een sfeer van intolerantie bevorderen. De doelstelling van het programma was dan ook niet zozeer het terugbrengen van het aantal CD/CP'86-stemmers, maar veeleer het bestrijden van achterliggende denkbeelden, welke aanleiding of oorzaak van extreem-rechts stemgedrag zijn. Daarnaast wilde de gemeente met het oog op eventuele communicatievervolgprojecten, ervaringen opdoen in de aanpak van en omgang met politiek racisme.

Bij het bepalen van de inhoud van het communicatieprogramma werd verondersteld dat het CD-electoraat niet zozeer vanuit ideologische motieven op deze partij had gestemd, maar eerder vanuit een gevoel van onvrede inzake allerlei maatschappelijke problemen. Vanuit deze veronderstelling is besloten om het communicatieprogramma rond vijf hiermee samenhangende thema's op te zetten. Deze thema's waren racistische politiek, woonruimteverdeling en woonomgeving, sociale veiligheid, asielzoekersbeleid en integratiebeleid.

AANPAK

De communicatie over de vijf genoemde onderwerpen heeft in vijf cycli, vanaf september 1994 tot en met februari 1995, plaatsgevonden. Elke cyclus zag er als volgt uit:

0. Aankondiging cyclus op lokale kabelkrant (TV-Gazet) en bij de lokale radio-omroep (SLOT).
1. In de tweede week van een maand: publicatie van een opiniërend achtergrondartikel over een bepaald thema in een lokale huis-aan-huis krant (de Tegelse Courant). Ieder artikel eindigt in één of twee stellingen, waarop het publiek kan reageren.
2. In de derde week van de maand: een themauitzending bij de lokale radio-omroep (SLOT), waarbij een panel van 'deskundigen' in discussie gaat over het betreffende thema en waarbij luisteraars telefonisch kunnen reageren.
3. Verslaggeving van het verloop van de radiouitzending in de Tegelse Courant.

Aan het einde van de vijf cycli, zijn vijf wijkavonden georganiseerd. Aan de publiciteit van deze wijkavonden is ruimschoots aandacht besteed. De burgers zijn via meerdere kanalen op de hoogte gesteld van deze bijeenkomsten. Er is een huis-aan-huis folder verspreid, met de opzet, de doelstelling en de data van de diverse wijkavonden. Daarnaast zijn de wijkavonden in de Tegelse Courant, de TV-Gazet en in diverse uitzendingen van SLOT-radio aangekondigd. Aan alle buurtverenigingen, wijkraden, vrouwen- en allochtonenorganisaties is een schriftelijke uitnodiging gestuurd, waarin eveneens een oproep werd gedaan om de achterban tot deelname te motiveren. Ten slotte zijn alle panelleden die zitting hadden in de uitzendingen van SLOT-magazine persoonlijk uitgenodigd.

De wijkavonden vonden in maart 1995 plaats. Er is besloten om af te zien van het benadrukken van het thema politiek racisme. De verwachting was dat hierdoor minder burgers gemotiveerd zouden zijn om te komen. Zodoende is gekozen voor een opzet waarbij het openlijk bespreken van racistisch stemgedrag en problemen in de relatie tussen de allochtone en autochtone bevolking niet wordt vermeden, maar waarbij dit 'issue' niet langer het uitgangspunt vormt. Daarnaast is gekozen voor een informele opzet en niet voor een panel. Wel waren vertegenwoordigers van het gemeentebestuur, politieke partijen en materiedeskundigen aanwezig.

Tijdens de avonden vond eerst een korte inleiding plaats. Daarna werden alle deelnemers in de gelegenheid gesteld om problemen, punten van kritiek, ergernissen, suggesties tot verbetering aan te geven en/of vragen te stellen aan het gemeentebestuur. Na een korte pauze, werd door het gemeentebestuur per beleidsterrein (verkeer, wonen, voorzieningen, integratie, veiligheid en milieu) nader ingegaan op de besproken items. Indien hiertoe behoefte bestond, was er ook na afloop ruimte voor discussie.

WIJKAVONDEN

Om de wijkavonden te kunnen evalueren, zijn na afloop van iedere avond schriftelijke enquêtes onder de deelnemers afgenomen. De enquêtes werden aan het einde van de avond uitgedeeld en konden ter plaatse worden ingevuld. Daarnaast is het verloop van de avonden geobserveerd en zijn de besproken zaken genotuleerd.

In totaal bezochten \pm 350 personen de diverse bijeenkomsten. Met betrekking tot de bezoekende populatie bleek dat: meer mannen dan vrouwen de wijkavonden bezochten (66 procent tegen 34 procent); er sprake was van een redelijk evenwichtige leeftijdsopbouw; de verhouding allochtone/autochtone deelnemers (11 procent tegen 89 procent) redelijk overeen kwam met de verhouding allochtonen/autochtonen in de totale Tegelse samenleving.

Ten aanzien van de publiciteit voorafgaand aan de wijkavonden bleek dat de gehanteerde mediakanalen een redelijk tot goed effect hebben gesorteerd. Met name de huis-aan-huis folder leidde ertoe dat mensen op de hoogte waren van de wijkavonden (75 procent). Opvallend was dat ruim 11 procent van de deelnemers op informele wijze wist dat er een wijkavond zou plaatsvinden. Bij nadere analyse bleek deze groep overwegend van allochtone afkomst te zijn. Hieruit kan worden geconcludeerd dat allochtonen eerder via een rechtstreeks ('face-to-face') contact worden geïnformeerd, dan via de officiële mediakanalen.

De deelnemers hadden verschillende motieven om naar de bijeenkomsten te komen. Het merendeel van de bezoekers kwam vanuit een gevoel van betrokkenheid of belangstelling. Verder hadden veel mensen behoefte aan meer informatie

met betrekking tot zaken in hun directe woonomgeving (verkeerssituatie, groenen speelvoorzieningen) en met betrekking tot het gemeentelijke beleid inzake een aantal onderwerpen. Een aantal deelnemers gaf aan specifiek te zijn gekomen om te praten over de relatie tussen allochtonen en autochtonen (8 procent). Slechts een gering percentage (2 procent) kwam om te praten over het relatief hoge aantal CD-stemmers in de gemeente. Dit geeft aan dat er behoefte bestaat om over meerdere onderwerpen met het gemeentebestuur in gesprek te gaan. In die zin is het dan ook een juiste keuze geweest om de bijeenkomsten een algemeen karakter te geven.

De wijkavonden zijn door de deelnemers overwegend positief beoordeeld. De bezoekers gaven aan dat de bijeenkomsten redelijk overeenkwamen met de verwachting die ze ervan hadden. Een meerderheid vond de bijeenkomsten informatief en interessant (ruim 90 procent). Slechts een klein percentage (3 procent) beoordeelde de avonden negatief.

Om de (voorlopige) effectiviteit van dit programmaonderdeel te kunnen bepalen is aan deelnemers gevraagd of hun mening is veranderd. Dit bleek onder bijna 23 procent van de deelnemers het geval te zijn. Een meerderheid van deze 23 procent expliciteerde dit met positieve opmerkingen als 'het is een goed initiatief van de gemeente om met burgers in gesprek te gaan' en 'ik heb meer inzicht in verschillende problemen gekregen'. Daarnaast gaf een aantal personen aan dat het nu zaak is dat de gemeente de daad bij het woord voegt en waar mogelijk actie onderneemt ten aanzien van de besproken problemen. Ruim 87 procent van de bezoekers gaf aan behoefte te hebben aan een voortgezet informeel contact tussen burgers en het gemeentebestuur.

Vanuit de doelstelling om ervaringen op te doen in de wijze van aanpak met politiek racisme, kan geconcludeerd worden dat het organiseren van wijkavonden een goed initiatief is geweest. Door het interactieve karakter van de bijeenkomsten is een hoeveelheid aan informatie uitgewisseld. Tegelse inwoners hebben een mogelijkheid gehad om in een rechtstreeks contact met lokale bestuurders en politici te discussiëren, waarbij ze tevens zijn geïnformeerd over het gemeentelijke beleid inzake een aantal onderwerpen. De gemeente is middels de bijeenkomsten in de gelegenheid gesteld om zich duidelijker naar haar burgers te profileren. Onder de Tegelse inwoners kan hierdoor meer begrip zijn ontstaan over het 'hoe en waarom' van bepaalde beleidsmaatregelen. Daarnaast heeft de gemeente meer inzicht gekregen in de probleemervaring van burgers. Deze informatie wordt nu als leidraad gebruikt om beleid – waar mogelijk – bij te stellen.

HET COMMUNICATIEPROGRAMMA ALS GEHEEL

Met een grootschalige telefonische enquête, waarbij 214 Tegelse inwoners in de leeftijd van 16 tot en met 70 jaar zijn geïnterviewd, is het totale communicatieprogramma geëvalueerd. Hieruit bleek dat een meerderheid van de Tegelse bevolking het communicatieprogramma positief heeft beoordeeld. Er is behoefte aan meer contact tussen bestuur en burgers. Ten aanzien van het bereik van het programma, kan worden gesteld dat met name de artikelen in de Tegelse Courant zijn gelezen. De radiouitzendingen zijn door beduidend minder mensen beluisterd en met de wijkavonden is – in vergelijking met de overige programmaonderdelen – het minste aantal mensen bereikt. De wijkavonden hebben er toe geleid dat onder de meeste deelnemers het vertrouwen in de (lokale) politiek is toegenomen. Daarnaast is, door het bespreekbaar maken van problemen, die direct of indirect met politiek

racisme te maken hebben, meer inzicht verkregen in de probleemervaring van burgers. Ten slotte heeft het communicatieprogramma een zogenaamde 'agenda-setting'-functie gehad. Dit betekent dat mensen, door onderling over de diverse programmaonderdelen na te praten, zich meer zijn gaan bezighouden met de besproken problematiek.

ACHTERGRONDEN VAN EXTREEM-RECHTSE DENKBEELDEN

In de partij-ideologie van de CD en van CP'86 komen bepaalde racistische denkbeelden naar voren. Zo spreken deze partijen bijvoorbeeld de wens uit om de landsgrenzen te sluiten voor nieuwkomers ('Nederland voor de Nederlanders') en om de reeds aanwezige allochtonen te discrimineren ('eigen volk eerst'). Het is bekend dat meer mensen dergelijke denkbeelden onderschrijven, dan alleen uit stemgedrag op extreem-rechtse politieke partijen blijkt (Scheepers, 1995). Om na te gaan in hoeverre onder de Tegelse bevolking dergelijke denkbeelden leven en waarom dat zo is, is informatie verzameld via de eerder genoemde telefonische enquête.

Uit het bevolkingsregister van de gemeente Tegelen is een a-selecte steekproef getrokken. Bij de trekking is een leeftijdselectie aangebracht: de steekproef bevatte alleen personen in de leeftijd van 16 tot en met 70 jaar. De response was 86 procent. Er is getoetst of de personen uit de steekproef een representatieve afspiegeling vormden van de totale populatie. Na uitvoering van een chi-kwadraattoets ten aanzien van de variabelen leeftijd, geslacht, wijk en nationaliteit, is geconcludeerd dat de steekproef representatief is voor de totale Tegelse populatie. In totaal zijn 214 inwoners telefonisch geïnterviewd.

Een aantal vragen uit de vragenlijst is ontleend aan eerder uitgevoerde groot-schalige surveys. De antwoorden op de betreffende vragen konden zodoende worden vergeleken met de resultaten van landelijke onderzoeken. In totaal zijn drie vragenclusters samengesteld. Het betreft: 1. sociaal-economische achtergrondkenmerken van de respondent; 2. extreem-rechtse denkbeelden; 3. verklaringen met betrekking tot het al dan niet voorkomen van extreem-rechtse denkbeelden.

Met behulp van de vragen uit het eerste cluster wordt een indruk verkregen van de sociaal-economische status van de respondent. Het tweede cluster is te beschouwen als een attitudemeting, waarbij de afhankelijke variabele (extreem-rechtse denkbeelden) door drie verschillende concepten is geoperationaliseerd. Deze concepten zijn: etnische distantie, etnische discriminatie en houding ten aanzien van het vreemdelingenbeleid. De vragen over etnische distantie meten in hoeverre de autochtone bewoners van Tegelen een (letterlijke) afstand ten aanzien van allochtonen wensen. De vragen over etnische discriminatie meten in hoeverre de autochtone inwoners van mening zijn dat autochtonen in bepaalde situaties voorrang boven allochtonen dienen te krijgen. De vragen over de houding ten aanzien van het vreemdelingenbeleid meten ten slotte in hoeverre autochtonen de wens uitspreken om de landsgrenzen voor nieuwkomers te sluiten. In het derde cluster zijn mogelijke verklaringen voor extreem-rechtse denkbeelden geoperationaliseerd, te weten: politiek wantrouwen; lokalisme; subjectieve onveiligheid en sociaal-economische dreiging. Hierbij is gebruik gemaakt van sociaal-wetenschappelijke theorieën ter verklaring van ethnocentrisme en rechts-extremisme (vgl. Eisinga en Scheepers, 1989; Scheepers et al., 1994).

Om na te gaan wat de relatie is tussen een afhankelijke variabele en de overige

variabelen is een REgressie-analyse voor NOminale VARIabelen uitgevoerd (RENOVA: Lammers en Pelzer, 1991). In de tabel staan de resultaten van deze analyse gepresenteerd.

Tabel Etnocentrische reacties in populatie en binnen specifieke categorieën. N=207, (*) duidt op een significant verschil met het algemeen gemiddelde ($p < .05$).

	Etnische distantie	Etnische discriminatie	Wens tot immigratiestop
Algemeen gemiddelde	48,3	36,7	31,4
BEROEPSGROEPEN:			
Managers	58,3	50,0	25,0
Hoofdarbeiders	38,8	26,5	26,5
Zelfstandigen	28,6	28,6	28,6
Handarbeiders	53,5	41,9	32,6
Pensioen/VUT	53,9	30,8	30,8
Scholieren	33,3	52,4	23,8
Werkloos/WAO	57,1	52,4	*
Huishouding	61,8	26,5	29,4
OPLEIDINGSCATEGORIEËN:			
LO/LBO	57,9	42,1	52,6*
MAVO/MBO	51,1	50,0*	33,0
HAVO/VWO	38,1	4,8*	9,5*
HBO/WO	34,2*	17,1*	9,8*
LEEFTIJD:			
16-20 jaar	29,4	52,9	23,5
21-30 jaar	38,2	47,0	32,4
31-40 jaar	48,2	21,4	28,6
41-50 jaar	51,1	28,9	26,7
51-60 jaar	61,8	52,9*	38,2
61-70 jaar	52,4	38,1	42,9
GESLACHT:			
Man	49,1	39,1	34,5
Vrouw	47,4	34,0	27,8
KERKELIJKHEID:			
Kerkbezoek (wekelijks)	50,0	35,7	57,1*
Kerkbezoek (incidenteel)	50,0	33,3	25,8
Kerk (nooit)	48,3	47,1*	35,6
VERKLARENDE VARIABELEN:			
Politiek wantrouwen	62,1*	55,1*	51,2*
Lokalisme	41,5	40,0	36,6
Subjectieve onveiligheid	66,0*	39,8	46,0*
Economische dreiging	80,6*	69,7*	62,9*

Het algemeen gemiddelde geeft het intercept weer: dit staat gelijk aan het percentage van de ondervraagde mensen dat instemmend reageert op de afhankelijke variabelen. Zo wenst 48,3 procent etnische distantie, discrimineert 36,7 procent en wenst 31,4 procent een immigratiestop. Deze percentages dienen als referentie bij de interpretatie van de parameters die horen bij de categorieën van de variabelen die in de vergelijking zijn opgenomen. Alle categorieën zijn aan de linkerkant van de grafiek benoemd. Bijvoorbeeld, het percentage dat etnische distantie wenst binnen de categorie van mensen die enkel basisonderwijs of een lagere beroepsopleiding hebben genoten is 57,9 procent. In vergelijking met het algemeen gemiddelde blijkt dat binnen deze categorie relatief meer mensen etnische distantie wensen (9,6 procent meer dan het algemeen gemiddelde).

Een centrale vraag uit het onderzoek was: 'onder welke sociale categorieën bevinden zich relatief veel mensen met extreem-rechtse denkbeelden?' In de tabel is te lezen dat binnen de categorie van personen die werkloos of anderszins uitkeringsgerechtigd zijn en binnen de categorie van de lager opgeleiden, zich relatief veel personen bevinden met dergelijke denkbeelden. Daarnaast zijn deze denkbeelden meer dan gemiddeld aanwezig onder jongeren (16-25 jaar) en onder ouderen (50 jaar en ouder). Actieve kerkleden (mensen die regelmatig de kerk bezoeken) tolereren de reeds aanwezige allochtonen, maar verzetten zich relatief meer tegen de komst van nieuwkomers. Bovengenoemde sociale categorieën vormen daarmee de doelgroep waarop een specifiekere vervolgenterventie zich zou kunnen richten.

De tweede centrale vraag uit het onderzoek was: 'welke factoren dragen bij aan het hebben van extreem-rechtse denkbeelden?' Sociaal-economische dreiging van de zijde van allochtonen, zoals gevoelens van concurrentie bij het vinden van werk en/of woonruimte, kwam in het onderzoek naar voren als de meest relevante verklarende factor voor het hebben van extreem-rechtse denkbeelden. In concreto betekent dit dat onder mensen die zich in sociaal-economisch opzicht bedreigd voelen, een groot aantal extreem-rechtse denkbeelden leeft, namelijk 80,6, 69,7 en 62,9 procent. Daarnaast bleek politiek wantrouwen een factor te zijn die vaak samengaat met extreem-rechtse denkbeelden: onder mensen die weinig of geen vertrouwen in de politiek hebben, heeft een groot aantal extreem-rechtse denkbeelden, namelijk 62,1, 55,1 en 55,2 procent. Ten slotte bleek ook subjectieve onveiligheid een verklarende factor te zijn: onder mensen die zich onveilig voelen, distantieert 66,0 procent zich van allochtonen, discrimineert 39,8 procent en wenst 46,0 procent een immigratiestop. Bij het bepalen van de inhoud van een interventieplan ter bestrijding van politiek racisme, is het dus raadzaam om deze drie factoren als invalshoek te nemen.

ACTIEPUNTEN VOOR GEMEENTELIJK BELEID

Het relatief hoge aantal CD-stemmers in de gemeente Tegelen vormde de belangrijkste aanleiding tot het organiseren van het communicatieprogramma en tot het uitvoeren van een beleidsvoorbereidend onderzoek. De hierdoor verkregen kennis heeft ertoe geleid dat de gemeente haar beleid op een aantal punten gaat aanpassen. In deze afsluitende paragraaf wordt in het kort beschreven op welke wijze de gemeente ten aanzien van een aantal specifieke zaken nieuwe beleidslijnen heeft uitgezet.

VOORNEMENS VOOR DE GEMEENTELIJKE ORGANISATIE

Een veel gehoorde opmerking tijdens de wijkavonden was dat er veel onduidelijkheid bestaat ten aanzien van gemeentelijke procedures. Burgers zijn van mening dat de afhandeling van bijvoorbeeld een klacht of van een formeel verzoek op grond van een wet of verordening te wensen overlaat. Naar aanleiding hiervan heeft de gemeente maatregelen getroffen opdat de gesignaleerde knelpunten ten aanzien van de postregistratie kunnen worden verholpen. Daarnaast wordt een centraal meldpunt opgericht, alwaar klachten rechtstreeks kunnen worden gedeponereerd en worden afgehandeld. Door het centraal oppakken van signalen, ideeën en klachten van inwoners, hoeven burgers niet meer doorverwezen te worden naar de een of andere afdeling.

Daarnaast is tijdens het communicatieprogramma geconstateerd dat er bij burgers een grote vraag bestaat om meer aandacht te besteden aan kleinschalig onderhoud van openbare ruimtes. Om te voorkomen dat burgers zich storen aan onvolkomenheden in de directe woonomgeving, is een zogenaamde 'vliegende brigade' opgericht, die de taak krijgt om bepaalde onderhouds- en herstelwerkzaamheden met voorrang af te handelen.

Ten slotte is gebleken dat de communicatie tussen overheid en burger onvoldoende is; dat de gemeenschapszin tussen burgers onderling minder is geworden en dat het gevoel van onveiligheid bij burgers is toegenomen. Deze drie constateringën hebben geleid tot de ontwikkeling van een gemeentelijke totaalvisie op buurtgericht werken. De gemeente wil een netwerk van wijkraden opbouwen, waaraan taken, bevoegdheden en middelen worden overgedragen. Daarnaast wil de gemeente haar betrokkenheid bij reeds bestaande wijkraden intensiveren. Wijkraden kunnen met name een functie hebben inzake het bevorderen van onderling contact binnen een buurt, een gezamenlijke aanpak van zaken, zoals ten aanzien van het creëren van speel- en parkeervoorzieningen binnen een wijk, en ten slotte inzake het organiseren van informatie- en inspraakbijeenkomsten voor buurtbewoners.

NIEUW BELEID

In het onderzoek naar achtergronden van extreem-rechtse denkbeelden is gebleken dat drie factoren van invloed zijn, te weten: politiek wantrouwen, subjectieve onveiligheid en sociaal-economische dreiging. Gemeentelijke beleidsacties ter bestrijding van politiek racisme kunnen daarom het beste in aansluiting op deze drie factoren plaatsvinden.

De factor sociaal-economische dreiging is voor een gemeentelijke overheid moeilijk te beïnvloeden. We hebben hierbij dus te maken met een factor die een verklaring biedt voor een bepaald verschijnsel, in dit geval het al dan niet voorkomen van extreem-rechtse denkbeelden, maar die in de praktijk moeilijk manipuleerbaar is (Ellemers, 1987). Gevoelens van sociaal-economische dreiging hebben immers vaak te maken met vooroordelen en stereotypen. Vooroordelen over etnische minderheden kunnen worden bestreden door het geven van objectieve informatie enerzijds, en het bevorderen van direct contact tussen autochtonen en allochtonen anderzijds. De gemeente wil daarom in de nabije toekomst een aanvullend communicatieprogramma opzetten om vooroordelen over etnische minderheden, met behulp van de geëigende organisaties en instellingen, uit de weg te ruimen.

Om het politieke wantrouwen onder burgers te verminderen is het gemeente-

bestuur voornemens zich duidelijker naar haar burgers te profileren. Uit de wijkavonden is gebleken dat burgers vaak vragen hebben over het hoe en waarom van bepaalde beleidsacties. De gemeente wil daarom haar beleid inzichtelijker maken. Besloten is om ook in de toekomst wijkavonden te blijven organiseren: dergelijke bijeenkomsten zijn een geschikt middel om enerzijds aan de burgers meer duidelijkheid te verschaffen over het gemeentelijke beleid en anderzijds om een beter inzicht te krijgen in de probleemervaring van burgers. Wanneer burgers het idee hebben dat ze worden gehoord en dat naar aanleiding van de door hen geuite opmerkingen, voor zover mogelijk, actie wordt ondernomen, zal dit het vertrouwen in de lokale politiek bevorderen. Een dergelijk vertrouwen kan de kans op het voorkomen van extreem-rechtse denkbeelden en extreem-rechts stemgedrag reduceren. Het betreft hier dus een geldige verklarende variabele, die bovendien manipuleerbaar is (Ellemers, 1987).

Subjectieve onveiligheid bleek in Tegelen ook een factor te zijn die van invloed is op het hebben van negatieve denkbeelden tegenover allochtonen. Ook deze verklarende factor is manipuleerbaar. Om gevoelens van onveiligheid te verminderen heeft de gemeente reeds een aantal initiatieven ondernomen, zoals het inschakelen van stadswachten en het aantrekken van extra politiesurveillanten. Aangezien is gebleken dat een aantal burgers de nodige overlast ervaart en zich bedreigd voelt door rondhangende groepen (allochtone) jongeren, heeft de gemeente besloten om activiteiten voor (allochtone) jongeren verder te ontwikkelen, zodat deze groep minder vaak op straat rondhangt. Ten slotte wil de gemeente de lokale media adviseren om zorgvuldiger om te gaan met berichtgeving waarbij allochtonen een rol spelen. Wanneer in de media regelmatig berichten worden verspreid over criminaliteit en wanneer allochtonen hierbij op een negatieve wijze worden gestigmatiseerd ('Turk pleegt overval') kan dit gevoelens van onveiligheid en een negatieve beeldvorming over allochtonen versterken. Naast het voorkomen van stigmatisering, zou het frequenter belichten van positieve voorbeelden, zoals bijvoorbeeld het creëren van een 'human-interest'-rubriek over succesvolle allochtonen, zeer zinvol kunnen zijn.

CONCLUSIES

De gemeente Tegelen heeft bij het bestrijden van politiek racisme voor een unieke aanpak gekozen. In een rechtstreeks contact tussen bestuur en burgers waren allerlei maatschappelijke problemen bespreekbaar. Doordat er een begeleidend onderzoek heeft plaatsgevonden bij de uitvoering van het communicatieprogramma, heeft de gemeente meer inzicht gekregen in de effectiviteit van de gekozen aanpak. Daarnaast hebben met name de wijkavonden ertoe geleid dat de gemeente meer inzicht heeft gekregen in de probleemervaring van burgers. Met de verkregen informatie en op basis van de resultaten van de grootschalige enquête zijn nieuwe beleidslijnen uitgezet. De gemeente Tegelen wil hiermee bewerkstelligen dat latente en manifeste maatschappelijke spanningen en gevoelens van onvrede, die vaak samengaan met het hebben van extreem-rechtse denkbeelden en/of met extreem-rechts stemgedrag, zullen afnemen.

LITERATUUR

- Brants, K., Antiracistische strijd: mythes en mogelijkheden, in: M. Hisschemoller (red.), *Een bleek bolwerk*, Amsterdam, 1988, pp. 55-67.
- Choenni, C., In stelling tegen politiek racisme, in: *Beleid en Maatschappij*, 1993, nr. 3, pp. 109-113.
- Eisinga, R. en P. Scheepers, *Etnocentrisme in Nederland: theoretische en empirische modellen*, Nijmegen, 1989.
- Elbers, F., M. Fennema, en L. Balai, *Politiek racisme: oorzaken, denkbeelden, bestrijding*, Leiden, 1994.
- Ellemers, J., Veel kunnen verklaren of iets kunnen veranderen: krachtige versus manipuleerbare variabelen, in: P. Lehning en J. Simonis (red.), *Handboek beleidswetenschap*, Meppel, 1987, pp. 226-238.
- Lammers, J. en B. Pelzer, *Nominale data-analyse*, Nijmegen, 1991.
- Scheepers, P., R. Eisinga en J. Lammers, Het electoraat van extreem-rechts in Nederland – Contemporaine geschiedschrijving vanuit een sociologisch perspectief, in: Voerman, G. en P. Lucardie (red.), *Jaarboek van Nederlandse politieke partijen 1993*, Groningen, 1994, pp. 93-117.
- Scheepers, P., R. Eisinga en A. Felling, Het extreem-rechtse electoraat – Theoretische verklaringen, empirische bevindingen, conceptualisering en operationalisering, in: Tuinen, H. van (red.), *Onderzoek naar extreem-rechts*, Voorburg, 1994.
- Scheepers, P., Trends in etnocentrische en extreem-rechtse reacties, in: Ganzeboom, H. en W. Ultee (red.), *Sociale segmentatie in 2015*, Den Haag, 1996.